ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ

Theophilus Špáčil S. J. professor theol. comparat. in pont. instituto orientalium studiorum. Doctrina theologiae orientis separati de revelatione, fide, dogmate. Pars prima. Doctrina theologiae orientis separati exponitur. Roma. 1933. p. p. 250.[8].

1.

Аутор књиге под горњим насловом јесте професор понтификалнога источнога института у Риму на катедри компаративног богословља. Он припада броју највреднијих и најагилнијих сарадника научног органа споменутог института: „Orie talia Christiana". На странама овога часописа он је наштампао више својих научних радова из области упоредног богословља. Такве су његове студије: 1) Conceptus et doctrina de Ecclesia juxta theologiam Orienti Separati: I. — Photii. II. — Librorum symbolicorum. 1923. t. I. num. 2 p. p. 40.[8]. 2) Conceptus et doctrina de Ecclesia apud dissidentes recentiores. 1924. vol. II. num. 8. p. p. 96.[8]. 3) Doctrina theologiae Orientis Separati de Sacramento Baptismi. 1925. vol. VI. num. 25. p. p. 88.[8]. 4) Doctrina theologiae Orientis Separati de Ss. Eucharistia P. I. 1928. vol. XIII. num. 48. p. p. 96.[8]. 5) Исте студије pars. II. 1929. vol. XIV. num. 50. p. p. 176.[8] и 6) Doctrina theologiae Orientis separati de sacra infirmorum unctione. 1931. vol. XXIV. num. 74. p. p. 219.[8].

Све овде именоване пишчеве студије израђене су по једном те истом плану и шаблону. За њихову израду је аутор био простудирао опширну источну православну, поглавито руску литературу. У својим радовима он обично врло пажљиво и детаљно излаже науку источне православне цркве по тим верским питањима и догматским истинама, које он проучава. Другу половину, или бар неколико последњих оде-

њака својих радова писац обично посвећује специалном упоређењу ове науке са савременом доктрином своје конфесије. У свима својим мишљењима и закључцима о разликама између источне православне цркве и римокатоличке конфесије у догматском погледу показује он велико знање, приличну умереност, велику опрезност и уопште релативну објективност.

Тако н. пр. своју расправу, посвећену питању о евхаристичком хлебу, аутор завршава следећим речима: „сада нико од оних, који су озбиљно студирали изворе, не може порицати, да питање о квалитету евхаристичког хлеба припада реду дисциплинских питања. Како пресни, тако и квасни хлеб је довољан (idoneus) за правилно извршење тајне. Црквена власт има право да решава о овој ствари према условима (opportunitates) времена и места, па такође и према реалним потребама (practicas necessitates). Овај принцип римска црква је увек, чак и у времену најогорченије богословске полемике са обе стране, чврсто држала. Такав израз њене мудрости јесте у исто доба не маловажни доказ и њеног ауторитета" (види: Doctrina . . . de Ss. Eucharistia. II. p. 145.).

А у закључку исте своје књиге додаје он својој, од нас малочас наведеној констатацији, врло карактеристичној у устима једног савременог латинског богослова, још следеће: „Ми смо рекли, да су источни дисиденти веру у свету евхаристију у суштини сачували неповређеном (i tegram); јер су питања о евхаристичком хлебу и о начину причешћа лаика и деце дисциплинска. Источна црква и њено богословље једнодушно посматрају своју праксу као засновану на божанском праву (jure divino)... Нико, пак, не може порицати, да између католичанске цркве и источних дисидената постоји права доктринална разлика у погледу питања о природи и значењу епиклезе, т. ј. призивања Св. Духа у тајни св. евхаристије. Али цело то размимоилажење и отступање источњака од католичанске истине у погледу епиклезе неправилно се разуме. Схваћени у своме правом смислу, према тачним документима предања, изнесеним од нас у току дискусије, епиклезис не само што не треба да буде узрок подвојења између источњака и западњака, него, напротив, треба да буде основ јединства (affirmari potest, „epiclesim", nedum divisionis inter orientales et occidentales sit, unionis potius causam esse debere), јер општа вера, која освећење светих дарова

приписује Светом Духу, боље се изражава у литургијама источним, но у западним" (ibid. p. p. 170—171.).

Истим објективним и помирљивим тоном прожета је и пишчева расправа посвећена упоредном проучавању тајне св. елеопомазања. У закључку ове студије ми читамо између осталог ове речи ауторове: „Несумњиво је, да источни дисиденти имају праву тајну (re vera sacramentum) елеопомазања (extremae unctionis). Они њу правилно врше, јер с једне стране имају свештенство, које је неопходно за вршење тајне, па с друге стране употребљавају реалну материју и форму, као што смо то видели горе. Сем тога, ако будеш погледао спољашњу свечаност у вршењу тајне, било то у допуштању више вршиоца заједно, било у самом обреду — дужем и свечанијем, можда ћеш рећи, да источни дисиденти више поштују свето помазање болесника него католици. Тако и у овој дивној ствари јавља се мудрост откривене икономије и најбогатије љубави Христа, Главе мистичког тела" (види: Doctrina... de Sacra infirmorum unctione p. 256).

2.

Све ово навели смо само за то, да би читаоци мање више јасно могли да претставе себи личност, а нарочито конфесионалне тенденције професора Špáčil'a. Главни пак предмет нашега садашњега приказа јесте његов најновији богословски рад, посвећени догматској науци о откровењу, вери и догмату. Интересантни су пре свега мотиви, којима се аутор руководио при избору своје теме за овај свој последњи рад. У своме предговору том раду вели он о томе између осталога: „расправљајући у компаративном богословљу сва она различита догматска питања, у којима теологија дисидентског истока отступа од католичанске науке, те испитујући узроке и корене, због чега њени претставници у више ствари отступају од католичанске истине или њу не разумеју добро, ми смо увек уверили, да је једини начелни узрок тога у недовољно правилном (non satis accurato), чак и сасвим лажном појму (immo falso conceptu), који источни дисиденти имају о откривењу, вери и догмату. Зато — мислили смо — вреди (operis pretium duximus), да овим питањима посветимо специалну студију, чије резултате доносимо у овој свесци". А како источни богослови, по уверењу аутора, много места

дају у својим радовима истраживању извора откровења, (у појмовима о чему они су тесно везани са онима, који уче о природи и почетку религије уопште), професор Špáčil налази за опортуно, да своме трактату о откривењу претпошље изложење источне богословске науке о религији уопште и о изворима откривења (р. 5).

Написано по таком плану, студија, која је изашла из штампе крајем 1933. г., састоји се из библиографије и шест параграфа, или одељака.

У библиографији (р. р. 6.—12.) аутор броји више од 130 књига, брошура и чланака, објављених по изабраном предмету од 93 богослова православних, у великој већини (80) руских.

У првом одељку (р. р. 13.—57.) излаже он мишљења најновијих источних богослова и филозофа о природи и почетку религије уопште; у другом (р. р. 57. 98.) појам и науку источног богословља о откровењу, у трећем (р. р. 98.—152.) науку источног богословља о изворима откривења и то 1.) о светом писму (р. р. 101—134.) и 2.) о св. предању (р. р. 135.—152.), у четвртом (р. р. 153.—191.) о појмовима и о својствима божанске вере по науци источних богослова, у петом (р. р. 192—235.) појам о догмату, па, такође, и науку о прогресу (еволуцији) догмата у источном богословљу, и у шестом одељку (р. р. 235.—250.) упоређује аутор науку источних богослова о религији, откровењу, вери и догмату са католичанском науком о томе истоме.

Пишчево излагање источне, православне науке о религији, откровењу, вери и догмату одликује се својом пуношћу, исцрпношћу, детаљношћу и приличном објективношћу. Аутор не само што у тексту излаже својим сопственим речима мишљења православних богослова о тим предметима, већ их у примедбама цитира буквално и у оригиналу. С тога његова књига може бити од велике користи чак и за православне богослове, нарочито с обзиром на то што је сад врло тешко добити све богословске књиге на руском језику. Али, поред таквих позитивних страна пишчевог рада који разгледамо, има у њему и таквих особина и мишљења, с којима се никако не може сложити ниједан прави богослов. Ми ћемо овде приказати само неке од ових идеја пишчевих, и то баш начелних.

3.

Аутор књиге како у њој, тако и у другим горе од нас споменутим својим радовима врло често оперише са термином: „Symbolici libri", т. ј. симболичке књиге источне православне цркве. По нашем мишљењу то је један жалостан неспоразум. Тај термин је протестантског порекла. Он је поникао на терену верске подвојености. Првим протестантима је било преко потребно, да пошто-пото правдају и аргументирају своја сепаратистичка верска и богословска мишљења. Само су се због тога јавили такви документи, или „Simbolici libri", као што су Confessio Augustana од 1530 г., Apologia Confessionis од 1530. г., Articuli Smalcaldici 1537. г., Formula Concordiae et caet. Паралелно с њима појавили су се и у средини римокатолика sui generis libri symbolici, поглавито уперени против протестантских заблуда, па делом написани ради правдања оних конфесионалних особина, које су нападали протестанти, као што су н. пр. Confutatio Confessionis Augustanae 1530. г. et caet.

Међутим источној православној цркви апсолутно нису биле потребне овакве симболичке књиге. Она увек стоји чврсто и неотступно се држи догматске науке свете Христове васељенске нераздељене цркве. Символи вере и остали извори догматске науке ове последње јесу и њене једине „симболичке књиге", ако би заиста било потребно употребити овај неправославни термин. Источни патриарси у своме писму, или посланици Енглезима 1723. г. тако и говоре: „наши су догмати и наука наше источне цркве још одавно прегледани, правилно и благочастиво опредељени и одређени од светих и васељенских сабора. Додавати шта овима, или шта од њих одузимати, код нас није дозвољено. Па зато сви који би желели да дођу с нама у сагласност, што се тиче божанствених догмата православне вере, морају се вером и послушношћу задахнути, покоравати свему ономе што је опредељено и наређено стародревним предањем отаца и утврђено од светих и васељенских сабора" (види: Писмо патријараха православно-католичке восточне цркве о православној вери, писано Енглезима 1723. год. У Београду. У државној књигопечатњи 1864. г. стр. 2).

Додуше, неки од источних православних богослова, особито грчки (Mesoloras p. 149.), гледају на таква вероисповедања доцнијег времена (после подвојења васељенске цркве у XI. в.), као што су н. пр Confessio патриарха Генадија, Митрофана Критопула, кијевско и јерусалимско (оба два последња из XVIII. в.), као на „символичке књиге" источне православне цркве. Али готово сви руски богослови-догматичари (митр. Макарије, еп. Сильвестар, прот. Малиновски и др.) признају извесну важност и односни ауторитет ових вероисповедања само у својству „помоћних вероисповедних докумената", а Малиновски, по речима самога нашега писца, „приписује апсолутну важност (apsolutum valorem) једино стародревним символима, па вели, да доцнија посебна вероисповедања (confessiones particulares posteriores), или „символичке књиге" имају догматску важност и јесу извори откровења само у толико и дотле, у колико су она сагласна са стародревним васељенским символима и докле она ове последње само разјашњавају. Similia affirmant etiam alii, et haec videtur sententia communis theologorum separatorum", сасвим правилно примећује од себе аутор, који овде цитира м. Макарија, еп. Сильвестра, м. Филарета, Малиновскога, Андрутсоса и др. (p. 150). Само, наравно, у таквом смислу и треба разумети њихове речи, кад они говоре „de magno valore vel dogmatico valore horum documentorum", што опет правилно признаје и писац књиге коју разгледамо (ibid. упор. p. 244.).

А како се понашао митр. Филарет Дроздов према т.зв. јерусалимском, или Доситијевом вероисповедању, може се најбоље видети код Aurelius'a Palmieri O. S. A. (види његово чувено дело: Theologia dogmatica orthodexa (ecclesiae graecorussicae) ad lumen catholicae doctrinae examinata et discussa. T. I. Prolegomena. Florentiae 1911. p. 497, $_{3}$.).

4.

У своме раду аутор покушава да пронађе и прикаже више тобоже нетачних мишљења, па чак и „лажних доктрина" (falsae doctrinae) у источном православном богословљу. Корен ових последњих види он „делом у недостатку праве и здраве философије, делом у пренебрегавању западног католичког богословља, којем се често претпоставља протестантска богословска идеологија, а највише у недостатку правог и не-

погрешивог учитељства у православној источној цркви" (maxime ex deficientia authentici et infallibilis magisterii in ecclesia orientali separato — p. 389.). Он признаје чак и то, да су се елементи готово свих ових заблуда и погрешних појмова о откровењу, вери и догмату, појавили и у католичанској цркви, особито средином XIX. и почетком XX. века, али су они тамо одмах, још у самом почетку сузбијени и угушени помоћу ауторитетних изјава и одлука надлежне власти и учитељства (per authenticas declarationes magisterii), док су се код источних дисидената они задржали и слободно се пропагирају. Стога писац своју студију завршава препоруком источним теолозима, који, по његовим речима, толико замерају католичанској цркви због различитик новаторија (innovationes), да боље они пазе на себе, да не би, чувајући старе речи откровења, вере и догмата, али истобно умећући у њих нови смисао, туђ правој традицији, поткопали саме темеље божанског откровења" (p. 250.).

По нишем мишљењу, овакав, скроз погрешан, пишчев поглед на савремено православно богословље јавио се код њега због тога, што он нема тачног и одређеног руководног начела за проучавање тога богословља. А то је начело — истинска догматска наука васељенске Христове нераздељене цркве, у коју не може да посумња, а још мање да је пориче ни римокатоличка богословска наука. Сетимо се овде познатог одговора источних православних јерараха на енциклику римског епископа Пија IX. од 1848. г., којим је њих он позивао на уједињење под његовом врховном влашћу. У томе одговору између осталога стоје и ове златне речи: »παρ' ἡμῖν οὔτε Πατριάρχοι, οὔτε σύνοδοι ἐδυνήθησαν ποτε εἰσαγαγεῖν νέα, διότι ὁ ὑπερασπιστής τῆς θρησκείας ἐστιν αὐτὸ τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, ἤτοι αὐτός λαός, ὅστις, ἐθέλει τὸ θρήσκευμα αὐτοῦ αἰωνίως ἀμεταβλητον καὶ ὁμοειδὲς τῷ τῶν Πατέρων αὐτοῦ» т.j. код нас ни патриарси, ни сабори нису могли кад увести нешто ново, јер је бранилац богопоштовања само тело цркве, т. j. сам народ, који жели, да његово благочастије остане увек непроменљиво и једнако са благочастијем његових отаца (види код Aurelius'a Palmieri O. S. A. Cit. op. 635 – 636.).

Исто је гледиште у ствари заступао и цариградски патриарх Антим VI., кад је у октобру 1868. г. на познати позив истога римскога епископа Пија IX. источним јерарсима, да

дођу на ватикански сабор, одговорио између осталога следеће: „пре десет столећа постојала је једна црква, која је и на Истоку као и на Западу, у старом Риму као и у новом исту веру исповедала; потребно је да и једни и други к истој се повратимо, да видимо, који је од нас тој вери шта добавио, шта одузео. Очистимо ту веру од свега онога, шта је у њој дометнуто, допунимо оно, шта је од ње одузето, ако је што одузето, и то онде, где је одузето, и тада ћемо се сви изнова наћи у општем православљу, од којега се Рим последњих столећа све више удаљавао, јер му је мило било сваким даном нове прописе и нове догмате установљавати, који се од св. предања удаљују“ (види: Словенски апостоли Кирил и Методије и истина православља д-ра Никодима Милаша. Задар. 1881. г. стр. 160.).

5.

Шести одељак књиге (р. р. 235—250) посвећује аутор специалном упоређењу православних богословских доктрина о религији, откровењу, вери и догмату са римокатоличком науком о томе истоме. То своје упоређење изводи он помоћу искључиво најновијих латинских аката и докумената, т. ј. догматских конституција и декрета различитих западних сабора (флорентијског, тридентинског, ватиканског et caet.) и многобројних декрета, була, енциклика и посланица појединих римских епископа (Encycl. „Pascendi“ — види р. 236., Decretum „Lamentabili“ — р. 237., Syllab. — р. 239., Bulla „Auctorem fidei“ — р. 239. et caet.). Али је тај метод упоређења две хришћанске конфесије у погледу спорних између њих догматских питања, по нашем мишљењу, скроз погрешан и нецелисходан. За разговор и полемику уопште потребна је увек општа и чак подједнака база, која би била ауторитативна за противнике. С тога ја мислим, да је канониста и богослов покојни др. Никодим Милаш имао пуно право, кад је поводом овакве конфесионалне полемике изговорио следеће лепе речи: „православних ни најмање се не тиче, шта су установили сви они „васионски“ сабори запада, који су у Латерану, у Лиону, у Флоренцији, у Триденту, у Ватикану држани били, а још мање их се тиче, шта су различне папе у својим булама као догмате прогласили. Православни уче и верују само оно, што је васионска нераздељена црква

учила и веровала; а не признају ништа од онога, што се је новога после раздељења црквава установило" (ibid. стр. 14. упор. стр. 122. 370.).

Прот. *Т. Типов.*

Ἡ τρίτη οἰκουμενικὴ σύνοδος καὶ τὸ πρωτεῖον τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης. Ἀπάντησις εἰς τὸ ἐγκύκλιον τοῦ Πίου XI. „Lux veritatis", ὑπὸ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθήνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος Χρυσοστόμου. Ἐν Ἀθήναις. 1932. p. p. 124.[8].

1.

1931. г. навршила се 1500-та годишњица трећег васељенског сабора. Тај сабор био је сазват у Ефесу и радио је 431. г. наше ере поглавито поводом догматске заблуде константинопољског архиепископа Несторија. Овај последњи допуштао је само морално јединство (ἕνωσις σχετική) божанске и човечанске природе, само интиман додир (συνάφεια), само моралну везу, sui generis врсту усељења Бога у човека (συνοίκησις) у личности Христа Спаситеља. Према томе је он мислио, да се и Пресвета Дева Марија не сме називати Богородицом (θεοτόκος), већ само човекородицом (ἀνθρωποτόκος), или, пошто је она родила човека, који је био Христос, она би се могла називати христородицом (χριστοτόκος). Ефески васељенски сабор 431. г. осудио је ову заблуду, те је донео право учење васељенске цркве Христове о личности Господа Исуса Христа и достојанству Пресвете Деве Марије, као Богородице.

Толико важни рад ефеског васељенског сабора свечано је прославила православна источна црква у својим богослужбеним молитвама, зборовима, специјалним говорима и штампаним књигама и чланцима, посвећеним томе сабору. То исто учинила је и западна хришћанска црква, или римокатоличка конфесија. Између осталога је поводом те прославе 1500-те годишњице ефеског васељенског сабора садашњи римски епископ Пије XI. објавио своју нарочиту енциклику, која почиње речима: „Lux veritatis" (види: Acta Apostolicae Sedis. Citta di Vaticano. 1931. Num. 14. Litterae Encyclicae... de Oecumenica Ephesina Synodo quindecim ante saeculis celebrata p. p. 493—517.).

У овој својој енциклици римски епископ Пије XI. не зауставља се толико на збиља врло важном догматско-канонском раду трећег васељенског сабора, који је својим одлукама донео велики плод за целу васељенску цркву, колико се брине о специалним интересима своје латинске конфесије. Он се овде поглавито задржава на расправљању и доказивању оригиналне мисли о томе, да је, бајаги, трећи васељен-

ски сабор још почетком V-ог века признао и прогласио примат римског епископа у целој васељенској цркви и његову непогрешљивост in rebus fidei et morum и то баш у духу „ватиканске догматске конституције". „Philippus presbyter coram concilio universo", вели између осталога аутор енциклике, „praeclaram illam pronuntiavit de Romanae ecclesiae primatu sententiam, quam ipsa refert dogmatica Vaticanae Synodi constitutio: „Pastor Aeternus", т. ј. презвитер Филип (како се зваше један од 3 легата римског епископа на ефеском васељенском сабору 431. г.) прогласио је пред лицем васељенског сабора ону исту преславну мисао о примату римске цркве, коју доноси догматска конституција ватиканског сабора: „Пастир Вечни" (види: ibid. p. 501. упор. Enchiridion symbolorum et definitionum, quae de rebus fidei et morum a conciliis oecumenicis et summis pontificibus emanarunt. Edidit H. Denzinger. Wircerburgi. 1895. p. p. 394.—400.).

2.

Критички преглед садржине ове енциклике римског епископа Пија XI-ог и сачињава главни предмет најновијег рада садашњег атинског архиепископа Хрисостома Пападопула. Цела расправа полемичког карактера састоји се из увода, шест одељака и закључка.

У кратком уводу аутор упознаје своје читаоце са енцикликом „Lux Veritatis" и њеном садржином.

У првом одељку под насловом: „Несторије и примат" побија он тврдњу аутора енциклике о томе, да је бајаги константинопољски архиепископ Несторије признавао највиши јурисдикциони ауторитет римског епископа у односу према васељенској цркви. Путем детаљне анализе дотичних историјских аката доказује он, да је Несторије римском епископу Целестину слао своје две проповеди само на увиђај и ради ближе информације после тога кад је сазнао да се против њега започиње акција због његовог већ нама познатог учења о Христу Спаситељу.

Други одељак има наслов: „Свети Кирил и примат". У њему аутор врло темељно, разборито и потпуно објективно прегледа догматску науку св. Кирила, архиепископа александријског. На основу тога прегледа он категорички тврди, да енциклика: „Lux Veritatis" сасвим безразложно претставља св. Кирила александријскога, као присталицу и браниоца идеје о јурисдикционом примату римског епископа у целој васељенској цркви.

Исту своју тезу аутор још јасније и пуније илуструје и аргументује у потоњим одељцима своје књиге под насловима: „Св. Кирил против Несторија", „Целестин римски про-

тив Несторија", „Сазив васељенског сабора", „Одлуке саборске".

У закључку своје књиге писац даје најближу карактеристику догматско-канонске одлуке трећег васељенског сабора 431. г. и критичку оцену главне тезе енциклике „Lux Veritatis". По његовим речима, заснованим на објективном истраживању предмета, ефески васељенски сабор 431. г. признао је римском епископу једино и само част, као првом и најстародревнијем епископу у Христовој васељенској цркви, али никако му није дао право поглавара ове цркве, који је сâм Господ Исус Христос; као што је исти сабор признао част другог у јерархијском реду епископа — цариградском, па трећег — александријском епископу и т. д. А на позив аутора енциклике: „Lux Veritatis", да се сви хришћани, у томе броју поглавито источњаци, уједине под главенством римског епископа, што управо и сачињава циљ и тезу енциклике, писац књиге одговара, да источна православна црква увек најтоплије жели уједињење свију хришћана, за што се она Богу моли свакодневно; али ово јединство може доћи само онда, кад римски епископ заузме исти положај у односу према васељенској Христовој цркви, какав је положај заузимао римски епископ Целестин у времену рада трећег васељенског сабора.

3.

Личност и књижевна каријера аутора књиге коју сада разгледамо, већ је добро позната нашим читаоцима (види: Богословље. 1934. г. св. 1. стр. 83.). Његов научни рад о енциклици: „Lux Veritatis" стоји у тесној органској вези са већ нама познатом његовом књигом под насловом: „Τὸ πρωτεῖον τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης. Ἱστορικὴ καὶ κριτικὴ μελετή" (види нашу оцену ове књиге ibid. на стр. 76. 87.). Већ у тој својој књизи (р. р. 29—33.) он критички прегледа покушај римокатоличких историчара и богослова, да докажу своју идеју о примату римског епископа у васељенској Христовој цркви помоћу рада и одлука трећег васељенског сабора. Између осталога он тамо цитира и анализира и сâм текст изјаве римског легата презвитера Филипа на трећој седници (tertia actio) сабора. Тај текст гласи овако: „никоме није двојбено (οὐδενὶ ἀμφίβολόν ἐστι), него је, напротив, свима вековима познато, да је свети и преблажени Петар, начелник и глава апостола ὁ ἔξαρχος καὶ ἡ κεφαλὴ τῶν Ἀποστόλων), стуб вере и темељ католичанске цркве, од Господа нашега Исуса Христа, Спаситеља и Откупитеља људског рода, примио кључеве царства: он све до овога времена и увек и живи и суди (καὶ ζῇ καὶ δικάζει) у својим наследницима. С тога је и садашњи његов прејемник и заступник (τοποτηρητής), свети и најблаженији наш папа Це-

лестин, епископ, нас, своје заступнике (διαδόχους τῆς ἑαυτοῦ πάρουσίας), послао на овај свети сабор, који су одредили најхристианскији и најчовекољубивији цареви, да би католичанска вера, која се од векова до сада чува, такође и у будуће остала непоколебљива" (р. р. 31. – 32.). Документалну и опсежну своју критику ове тобожње изјаве римског презвитера Филипа аутор књиге завршава следећим речима: »πάντα ταῦτα μαρτυροῦσιν, ὅτι ἐν τῇ δ'οἰκουμενικῇ Συνόδῳ δὲν ἀνεγνωρίσθη διοικητικόν τι πρωτεῖον τοῦ ἐπισκόπου Ῥώμης«, т. ј. све ово (од њега наведено) сведочи, да на трећем васељенском сабору није био признат неки јурисдикциони примат римског епископа (р. 33.)

4.

Аргументи и закључци аутора књиге, коју сад прегледамо, не само да потпуно одговарају несумњивим историјским документима, већ их признају и сами добросавесни и беспристрасни римокатолички научењаци. Тако је н. пр. знаменити ђаковички епископ Јосип Штросмајер у своме говору, који је одржао на седници познатог ватиканског сабора 5. јула 1870. г. у присуству самога римскога епископа Пија IX-ог, правог творца римскокатоличког догмата о супремату и непогрешљивости римскога епископа, изговорио између осталога и следеће речи, које се потпуно слажу са закључцима архиепископа атинскога Хризостома: „Ја овако мислим и признајем:

1. Исус Христос дао је свима апостолима једнаку силу и власт, као и ап. Петру.

2. Апостоли у лицу Петра нису признавали намесника Христовог, а тако исто нису га признавали ни за непогрешљивог учитеља цркве.

3. Да Петар никад није ни помислио да буде папа, нити је као папа ма што радио.

4. Да су сабори, који су за прва четири века држани, одавали папи част само за то, што је живео у знаменитом граду Риму, и то само част, а никако врховну власт"... (види: Сион. Лист за свештенике, васпитаче и учитеље. Београд. 1874. г. стр. 115.).

А што се тиче посепце трећег васељенског сабора и његовог доба уопште, епископ Штросмајер је у истоме своме говору рекао следеће: „Још из давнашњих времена, као што рекох, трудио се римски епископ да задобије врховну управу; и на несрећу умало је не достиже; али његово тражење те врховне управе наиђе на отпор у закону, који је издао цар Теодосије II-ги (он је и сазвао трећи васељенски сабор у Ефесу 431. г.). У том закону овако се говори: „цариградски патријарх раван је у свему римском патријарху". А на црквеном сабору, држаном у Халкидону, изравната су оба ова епископа и у црквеним пословима" (ibid. стр. 103.).

Прот. *Т. Титов.*

Paul Mihailovici: 1.) Opt documente moldovenești dinainte de Stefan cel Mare. Jași. 1933. s. s. 24.[8]. 2.) Mărturii Românești din Bulgaria și Grecia. (1468.—1866.). Chișinău. 1933. s. s. 112.[8].

Млади бесарабски научник, са сваке похвале достојном ревношћу наставља свој озбиљни књижевни историјски рад. После завршетка свога образовања на кишиневском богословском факултету он је до сада у току четири године објавио у штампи девет својих студија, наиме следећих: 1. Două documente de legătură culturală dintre românі și rușі (два документа о културној вези између Румуна и Руса). Chișinău. 1930,; 2. O copie din 1731. a Cazanici lui Varlaam (препис учителног јеванђелија 1731. г. од молдавског митрополита Варлама). Jași. 1931, 3. Două manuscrise românești la Carlovit (два румунска рукописа у Карловици). Jași. 1931. 4. Legături culturale bisericești dintre românі și rușі în secolul XV.—XX. Schită istorică (Црквено-културне везе између Румуна и Руса у XV.—XX. в. в. Историјски есеј). Chișinău. 1932. (види наш приказ о тој његовој студији у Богословљу. 1933. г. св. 1. стр. 81.—82.); 5. Un an de studii în Orient. (једна година научних студија на Истоку). Jași. 1932.; 6. Bibliografia bulgară și rusa, referitoare la Basarabia și coloniștii bulgari (бугарска и руска библиографија, која се односи на Бесарабију и бугарске колонисте). Chișinău. 1932.; 7. Documente moldovenești găsite la Constantinopol 1462.—1755. (румунски документи, пронађени у Константинопољу 1462.—1755.). Jași. 1933.; 8. Opt documente moldovenești dinainte de Stefan cel Mare. (осам молдавских докумената из времена пре Стефана великог). Jași. 1933. и 9. Mărturii Românești din Bulgaria și Grecia. 1468.—1866, (румунске старине у Бугарској и Грчкој из времена 1468.—1866.). Chișinău. 1933.

Све овде од нас наведене пишчеве студије састављене су на основу оригиналних ретких и важних историјских докумената, скупљених од аутора за време његовог путовања у 1931. г. по словенским земљама, Атону и грчком Истоку у опште.

Нарочиту научну вредност претстављају две његове последње студије, чије смо наслове горе навели под бр. бр. 8. и 9.

У првој од њих писац објављује из велике множине (више од 650) пронађених од њега у архиви метоха св. Гроба

Господњег у Цариграду и проштудираних аката осам молдавских докумената. Они обухватају време од 1411. до 1456 г. и претстављају веома знатну допуну ка познатом раду г. М. Костанеску: „Молдавски документи до Стефана Великог" т. I. 1931. г. и II. т. 1932. г. Пишчево издање, које одговара свима захтевима историје и палеографије, већ је добило заслужено одобрење од стране професора Илије Миња (види: Cercetări Istorice № I. Jași. 1933. г. р. р. 273.—277.).

Друга књига се састоји од увода и две половине.

У краткомуводу (ss. 3. - 4.) писац говори о приликама, у којима је он скупљао и студирао пронађене документе.

У првој половини (ss, 5.—56.) описују се румунске старине, пронађене од аутора у Бугарској. Сем 48 аката, који обухватају време од 1468. до 1838. г. (ss. 5.—51.), писац наводи овде још забелешке из словенских рукописа, који се налазе у софијској народној библиотеци (s. 51.), опис румунских књига у истој библиотеци (s. 52.), опис румунских књига у пловдивској народној библиотеци (s. 53.) и забелешке на рукописима библиотеке манастира преп. Јована Рилског (ss. 53.—56.).

У другој половини (ss. 57.—112.) описују се румунске старине, које је аутор пронашао у Грчкој, наиме: 1. 33 историјска документа, који обухватају време од 1563. до 1860. г. (ss. 57.—9.), 2. Опис румунских књига и рукописа, који се налазе на Атону (ss. 100. 111.), од којих заслужују нарочиту пажњу 3. Словенско тетројеванђеље Дионисиатског атинског манастира (s. 105.) и 4. Румунски антиминс од 1827. г., који се сада налази у руском скиту св. апостола Андреје Првозваног (s. 109.).

Документи, које аутор наводи, или о којима уопште говори у својој књизи, писани су на грчком, старословенском и румунском језику.

За све старине аутор даје потанки опис њихове спољашности и садржине. Књига је, сем тога, украшена са 7 фотографских слика докумената, који имају особити историјски значај. Пишчев рад уопште може служити као образац тога, како треба волети и чувати рођене старине за науку. С тога ми искрено желимо младом научнику, да потпомогнут од надлежних фактора морално и материално, што он потпуно заслужује, настави и по могућности заврши свој рад са истим успехом, са којим га је и отпочео.

Прот. *Т. Титов*

Eduard Schwartz, Die Kanonessammlung des Johannes Scholastikos Sitzungsberichte der Bayerischen Akademie der Wissenschaften Philos.-hist. Abt. Jahrg. 1933. Heft 6. München 1933.

У горњој расправи даје писац кратку историју зборника канона цариградског патријарха Јована Схоластика. С обзиром на важност како публикације тако и самог предмета изложићу овде научне резултате, до којих је Schwartz дошао.

Најстарији саставни део грчких и латинских црквеноправних зборника чини вероватно у Антиохији у 4. веку састављена збирка саборских канона. После другог васељенског сабора добио је овај зборник канона, још пре 400 године, у Антиохији онај облик, у коме је почетком 5. века преведен на латински и као призната норма црквеног права био цитиран на четвртом васељенском сабору. Овај зборник обухватао је каноне сабора у Никеји, Анкири, Неокесарији, Гангри, Антиохији, Лаодикији и Цариграду. Зборник није потекао из официјелне, него приватне иницијативе, и није био санкционисан од цркве али је био признат и налазио се у употреби код црквених органа. Обилност Јустинијанова црквеног законодавства и посебан развитак цркве на Западу, где је одржан низ важних топичких сабора, изазвали су на Истоку потребу двају зборника: зборника државних на цркву односећих се закона, нарочито новела, и зборника, у коме ће по материјалном принципу бити сређени канони који садрже врло разнолику недовољно прегледну материју а који ће бити допуњен и канонима западних партикуларних сабора. Овај други задатак био је извршен приватном иницијативом.

Најстарији покушај стварања двају паралелних зборника, канона и државних закона, извео је с пуним успехом око 550 године правник Јован, потоњи презвитер, затим апокрисиар антиохијског патријарха у Цариграду и напослетку цариградски цатријарх, на који је положај дошао кратко време пред смрт цара Јустинијана. Јован се по свом адвокатском позиву називао Схоластик (σχολαστικὸς). Његов зборник канона (συναγωγὴ κανόνων) подељен је у 50 τίτλοι (правне категорије), у којима је распоређена сва у канонима садржана црквеноправна материја; испод сваког титула налазе се канони или делови канона који се односе на дотичну црквеноправну материју уз навод места, где је сабор одржан и задржање редног броја канона појединих сабора. Осим саборских канона унесени су као додатак канони који су садржани у другој и трећој каноничкој посланици св. Василија Вел. После овога Јован Схоластик приредио је у исто време зборник, који садржи Јустинијанове новеле, које нормирају црквене односе; овај се зборник назива у науци collectio 87 capitum. Двадесет година касније, дао је Јован Схоластик коначни облик: зборник канона остао је непромењен, а исто тако нису извршене никакве

измене на другом зборнику, али је Јован зборнику додао као appendix један старији зборник, назван collectio 25 capitum.

Уз зборник Јована Схоластика јавља се врло брзо ново дело, које је задржало како ново, први пут од Јована Схоластика примењено начело поделе материје у титуле, тако и старо начело навођења канона појединих сабора по њихову редном броју. То је т.зв. збирка канона груписана у 14 τίτλοι, у којој се прво наводе τίτλοι и указује на каноне који о тој материји говоре, а после тога наводи се текст канона, груписаних по црквеним саборима. У овом познијем зборнику је у односу према првобитном зборнику и зборницима Јована Схоластика веома умножена и црквеноправни и профаноправни материјал.

Што је историја горњих правних зборника данас расветљена те на тај начин једно од најважнијих питања историје црквеноправних извора сретно решено, припада главна заслуга чувеном канонисти В. Н. Бенешевићу, који је ове проблеме расправио у две капиталне, у научном свету с пуним признањем прихваћене монографије: „Каноническій сборникъ XIV титуловъ со второй четверти VII. в. до 883.“ Спбургъ 1905. и „Синагога въ 50 титуловъ и другіе юридическіе сборники Іоанна Схоластика“. Спбургъ 1914.

На завршетку своје расправе спомиње Schwartz да је Баварска Академија Наука у München-у поверила Бенешевићу да приреди критичко издање зборника патр. Јована Схоластика додајући да је међу данашњим научницима једини Бенешевић у стању да овај задатак успешно реши.

Ф. Гранић.

УРЕДНИК
Д-р ДИМИТРИЈЕ СТЕФАНОВИЋ

ВЛАСНИК У ИМЕ БОГОСЛОВ. ФАКУЛТЕТА
Прота СТЕВ. М. ДИМИТРИЈЕВИЋ

Штампарија „Привредник“ Кнез Михаилова 3, Тел. 21-450. Жив. Д. Благојевић